

Fra Hannæsland i gamle Dage.

Ved N. SODBORG.

HALVØEN HANNÆS skærer sig ud fra den Landstrimmel, der med Klitrækken med Bolbjergs brede Ryg forbinder Thy med Han Herred, og gaar fra Bjerget Bakke mod Syd til Feggesund.

Hannæsland har i fordums Tid altid haft en noget isoleret Beliggenhed; de store, vide Vejler, som mod Vest og Øst skilte Halvøen fra Thy og Han Herred, var i høj Grad en Hindring for Samfærdselen og næsten lukkede Befolkningen, særlig da paa Sydhannæs, ude fra den øvrige Verden.

Naar nu her skal meddeles en Del gamle Skikke vedrørende det daglige Livs mangeartede Forhold, saa er vel nok det meste deraf fælles med andre Landsdele, men ikke saa lidt deraf har sikkert holdt sig længere op i Tiden end i mange andre Egne, netop fordi Hannæsland laa saa afsondret fra Omverdenen.

*

Fødsel og Daab. I gamle Dage var Almuens Liv fuldt af Overtro, og lidt er der vel tilbage endnu paa enkelte Steder. Næsten alle Livets forskellige Forhold var mere eller mindre isprængt med Overtro; hemmelighedsfulde og skjulte Kræfter lurede baade her og der.

Ogsaa den frugtsommelige Kvinde kunde være inde under Overtroens Magt. Der var saaledes en Masse Ting for hende at passe paa under Svangerskabet. Gik hun f. Eks. over et Hareleje, fik Barnet Hareskaar; det samme var nok ogsaa Tilfældet, hvis hun kom til at træde over et Dørtræ, hvorpaa der lige var slebet eller strøget en Kniv. Ikke heller maatte hun gerne røre ved Lig, og hun maatte undgaa, at der blev kastet noget paa hende. Barnet kunde ogsaa blive ”darspændt” (dørspændt), som det hed, og det kunde gaa saaledes til:

For mange Aar tilbage gik en Kvinde omkring paa Hannæs og gav gode Raad for mange forskellige Ting, for hun var nemlig klog paa de hemmelige Kræfter, og spaa kunde hun ogsaa. Hun var fra Thy og gik under Navnet Blikkenslagerkonen eller bare ”Blikkonen”. Engang kom hun ind hos et Par Folk paa Sydhannæs, just som deres lille Dreng, bette Jens, laa og skreg af fuld Hals.

”Hwans er der endda ve’ mæ ham?” spørger Blikkonen.

”Aa, han er saa urolle, saa a er ræj fuer, te han mo væ’ møj syg; do ved wal ingen Raad fuer ham?” siger Moderen.

”Slaar han hans Nakk’ stærk tebaag’, naar han græder”, spørger saa den kloge Kone.

”Ja, de’ er lig’ de’, han gør”, siger Moderen bekymret.

”No, ja saa er han darspænd, æ bette jen!”

”Darspænd, hwans er da de’?” spørger Moderen forundret.

”Jo, sier do”, fortsætter Blikkonen, „den Gaang, do gik mæ ham, haar do mødt jen i æ Dar, aa den har spænd’ sin’ Aarm’ ud te hver Sid’ aa æ Karm. Derfuer er’et saa’en fat mæ den bette, men to de’ er der da Raad fuer. I skal go op po æ Kjergor etter Suelnedgaang, aa der skal I graw en

Tørre. (Tørv) saa stuer, te der ka’ blyw en Hu’el i Mødten aa’en, lig’ stuer nok te, te æ Baar ka’ puttes derigjæmmel. Saa skal der staa jen a jer i den oben Da’r aa ta imud æ Baar, som ind’ fræ blywer puttet ud gjæmmel æ Hu’el i æ Tørre. De’ skal I gyer tri Gaang’, saa ska’et nok hjælp’.”

Det blev af Forældrene rigtig udført efter Blikkenslagerkonens Besked, men man ved dog ikke, om bette Jens derefter faldt helt til Ro.

Naar saa Fødselen var overstaet, skulde Jordmoderen helst straks svøbe det nyfødte Barn ind i en af Faderens Skjorter, da han ellers - mærkelig nok - ikke vilde komme til at holde af Barnet.

Moderen maatte efter Fødselen ikke gaa hjemmefra, før Barnet havde været i Kirke, eller hun som Kirkegangskone var blevet ”læst ind” af Præsten. Naar Barnet skulde i Kirke, var der tidt store Barselgilder, der varede indtil to Dage; naar det skulde være rigtig fint, var der gerne mange Faddere, undertiden tyve eller flere.

Der skulde køres rask til Kirke, for saa blev Barnet ogsaa rapt og dygtigt til sit Arbejde. Det var ikke almindeligt, at Moderen selv holdt sit Barn over Daaben; det var gerne en ung Pige af Slægten, der blev udset til Gudmoder. Her var ogsaa mange Ting at iagttage, for at alt kunde gaa rigtigt til. Naar Gudmoderen gik med Barnet fra Stenten og ind i Kirken, skulde hun læse sit Fadervor stille for sig selv. Naar saa Daabshandlingen var til Ende, skulde hun, hvis det var en Dreng, hun bar, passe paa at vende sig over mod Mandfolkestolene, for hvis hun vendte sig mod Kvindfolkesiden, vilde Drengen blive gal efter Kvindfolk. Var det en Pige, skulde hun naturligvis vende sig mod Kvindesiden.

Alle Fadderne ofrede baade til Præst og Degn; det kunde hænde, at en tabte sine Offerpenge og maatte kravle om paa Gulvet for at finde dem igen til stille Morskab for de andre Faddere; men hvad - Humøret var jo tidt sat adskillige Streger til Vejrs ved de gode ”Kaffeknorisser” i Gildeshuset før Kirkefærden.

Naar Gudmoderen var kommet tilbage fra Kirken, skulde hun stiltiende gaa ind og lægge Barnet i Vuggen; først naar hun kom ud igen fra Sovekammeret, maatte hun tale.

Ogsaa her paa Hannæs var det mest almindeligt, at Bedsteforældrene blev kaldt op.

Bryllup. I gamle Dage var det ikke saa almindeligt som nu, at Bruden bar Myrtekrans og Slør, men Smykkerne bestod mest af en stor Kam, Blomster, vist mest Papirblomster, og Guldstads. De Kvinder, der smykkede hende, var gerne med til Kirke for at hjælpe hende det store hvide Brudeslør af, som hun havde paa, naar hun kørte til Kirke, samt hjælpe hende med at ordne Stadsen, inden hun gik ind i Kirken.

Der toges Varsel af, hvad og hvem Brudeskaren mødte paa Vejen til Kirken; at møde f. Eks. et Kvindemenneske var et daarligt Tegn, der ikke spaaede godt for

Brudeparrets Fremtid, men mødte Vogntoget en Rytter, var det et godt Varsel.

Foran Brudeskaren red Forriddere, og det skulde gaa i flyvende Fart, for de skulde naa Kirken og ride tilbage igen og vende foran Brudeskaren, og det skulde de gøre tre Gange, inden Brudetoget naaede Kirken. Der var dog nogle, der mente, at der helst ikke skulde være altfor mange Forriddere; thi ligesaa mange der var, ligesaa mange Børn skulde Brudeparret faa, saa det var alligevel bedst at ramme Maade. Paa Tilbageetoget fra Kirken var Forriderne ogsaa foran; alt hvad Hestene kunde strække ud gik det til Bryllupsgaarden, hvor de slog en Dram i Halsen, og saa af Sted igen.

Det var til Tider Skik paa Hannæs, at et Par af de pyntede Brudepiger gik foran Brudeskaren fra Stenten til Vaabenhuset for, som det hed, at stryge Dug af for Brudeparret. Nederst i Kirken sad gerne mange Tilskuere, mest Kvindfolk, der var kommet for "at skue Brudefolk", og der blev set godt efter, om alt nu ogsaa gik rigtig til.

For ogsaa i Kirken var der meget at passe paa; gik f. Eks. under Vielsen et af Alterlysene ud, betød det, at en af Brudefolkene skulde snart dø. Bruden maatte paa ingen Maade vende sig om og se sig tilbage, naar hun gik op ad Kirkegulvet, for deraf kunde der komme endda ikke saa lidt Fortræd.

Ved Oftringen gik Brudeparret først; hver skulde gaa ved sin Side, men ved Alteret skulde de vende sig mod hinanden, og naar Bruden var kommet ind i sin Stol, gik Brudgommen hen og lukkede for hende, før han satte sig ind i sin egen Stol. Efter Brudeparret offer Brudepigerne og derefter alle Gæsterne. Hver af Mandfolkene gaar hen til Kvindestolene og faar fat i den, han skal ofre sammen med, saadan som det allerede var bestemt hjemmefra. Til sidst kom de Mænd, til hvem der ingen Damer er bleven.

Ved Brylluppet var der gerne to Musikanter; de stod uden for Indgangsdøren i Bryllupsgaarden og blæste i Klarinet, hver Gang der kom gaaende eller kørende Gæster. Tidt var de ogsaa med i Bryllupstoget og blæste baade til og fra Kirke, og forhen var de gerne med inde i Kirken og spillede med til Salmesangen; de sad da i Degnens Stol. Peter Skjoldborg, der dengang boede paa Vesløs Mark, var gennem mange Aar Egnens faste Spillemand. Senere leverede Lars Lyng og Peder Andreas Pedersen, Tømmerby, Fløjte og Violin, i en lang Aarrække god Musik ved Egnens Gilder.

Det var ikke saa almindeligt forhen at give Brudegaver; hvis der blev givet noget, var det næsten altid Pengebeløb. Derimod var det almindeligt at komme med Sending til Gildet. Fra de Hjem, som kunde vente at komme med til Gildet, sendtes gode Gaver, f. Eks. Lys, Fødevarer, Fjerkræ og lignende. Der fortælles om et Bryllup, hvor der i Bryllupsgaarden blev slagtet 12 Gæs til Gildet, men da Festlighederne var til Ende, havde de i Bryllupsgaarden alligevel 13 Gæs tilovers, saa rigeligt var der kommet Sending. Den, der kom med Sending, blev altid beværtet, saa de unge Karle og Piger var ikke saa kede af at skulle bringe de velfyldte Kurve til Gildesgaarden. Der blev ogsaa givet Sending ved Barselgilder og Begravelser.

Et Bryllup kunde undertiden vare fra Fredag til Mandag Aften, men saa var Søndagen vist gerne fri, for da

gik de unge Folk i Kirke, men ellers var det da almindeligt, at Gildet varede to Dage. Min Far har fortalt, at hans Bryllup i Thy i det mindste varede saa længe, at den gamle Degn derhjemme naaede at blive fuld to Gange, idet han var hjemme en lille Tur og sove den første Rus ud, og da det var besørget, kom han igen og tog fat paa en frisk og naaede ogsaa anden Gang et rigtig godt Resultat.

De almindeligste Retter var Suppe, Steg og Fisk, som Regel Havtorsk med skrap Sennepssauce, og til Dessert Tærte. Ved Kaffebordet blev Kaffen skænket af en "Gaafor-Bord-Kone", medens en anden kom Fløde i; Sukker maatte man selv tage. Skafferen gik nu rundt med Klukflasken.

Dansene var som andre Steder mest de gamle stilfulde Turdanse. Blev der spillet Kort, var det mest Trekort, Polskpas og Styrvolt; Spillet var gerne paa en halv Skilling Stikket.

Begravelser. Naar Døden holdt sit Indtog i Hjemmet, blev den døde lagt paa Straa i Øverstestuen, indtil Kisten blev lavet. Den blev nemlig lavet i selve Lighuset; afdøde Gaardmand Jørgen Thomsen, Arup, som udmærket kunde skildre de gamle Tidens Skikke, har engang fortalt, at der i hans Hjem var blevet lavet 7 Ligkister, nemlig til hans Forældre og til fem af hans Børn. Der maatte paa ingen Maade komme Søm i Ligkisten; den skulde "pindes" sammen. Den Tømmermand, som lavede Kisten, var gerne med til Begravelsen og havde da Træpinde med til at lukke Laaget med.

Nabokvinder kom og syede Ligklæderne, og den Skræder, som havde Syningen i Hjemmet, var altid med dertil.

Ved større Begravelser blev Kisten sat i Graven, og Ligfølget gik ind i Kirken, hvor Præsten fra Prædikestolen holdt Ligprædiken over den afdøde, men dette fandt vist sjældent Sted ved Smaakaarsfolk.

Seenere op i Tiden, da det blev almindeligt, at Liget kom ind i Kirken, mens Ligtalen blev holdt, skulde helst en af Ligskamlerne i al Stilhed væltes, naar Liget blev løftet op fra Skamlerne for at bæres ud, for ellers vilde der snart dø en af Slægten igen.

Det kunde hænde, hvor der var lidt Plads i Hjemmet, at Kisten udækket stod i den ene Side af Stuen, medens Gæsterne ved Begravelsen sad til Bords i Stuens anden Halvdel.

Tidt blev der jo prentet Ligvers og med afdødes Liv og Levned i korte Træk, og et saadant "Testamonium" blev sat i Glas og Ramme og hængt op i Hjemmet. Gamle Peder Strandridder i Langvad fortalte, at han allerede som Dreng begyndte at øve sig i den Kunst at prente Ligvers, som han ogsaa selv satte i Ramme. Da han altid har været flittig og nem paa Fingrene, fik han snart megen Øvelse. Han siger, at som ungt Menneske var det om Vinteren særlig hans Aftenbestilling, for "a rend' et ud" som saa manne anner ung". 2-3 Kr. fik han for saadant et Ligvers, og han tjente sig adskillige Kroner de ledige Vinteraftener ved dette Fritidsarbejde.

Julen. Julen har altid haft Magt over Menneskers Sind, og Julefesten er altid bleven betragtet som en af Livets skønneste Højtider. Men ogsaa til Julefesten knyttede der sig ikke saa lidt Overtro, hvis Rod sikkert gaar helt tilbage til den hedenske Jul.

I Juleugen maatte der f. Eks. intet gaa rundt, for det kunde volde Uheld i Bedriften, f. Eks. at Faarene fik Drejesyge. Rokken og Garnvinden blev sat til Side, og der blev skaaret saa megen Hakkelse, at der var nok til hele Juleugen, for at Hakkelsemaskinens Hjul - hvor de da ikke endnu benyttede den gamle Skærekiste - ikke skulde gaa rundt.

Ingen maatte ved at pudse Lyset Jule- eller Nytaarsaften slukke det, thi saa maatte vedkommende dø inden næste Aars Udgang, det var saa sikkert som dertil.

Ved de mange Forberedelser til Julefesten spillede Kødmdadsfadet, eller Saltmdadsfadet, som det ogsaa kaldtes, en stor Rolle. Det var et meget stort Fad, som Regel et Tinfad. Midt i Fadet laa et stort Stykke Flæsk, hvoraf Sværet var trukket, mens Flæsket var varmt, saa det blev smukt nubret. Rundt omkring Flæsket laa Rullepølser, Faarelaar og Medisterpølser. Fadet var gerne pyntet med Papirsblomster og brogede Baand. I Stedet for Flæsket laa undertiden i Midten af Fadet et helt eller halvt Svinehoved, hvoraf Øret var skaaret og i Ørehullet var der stukket Papirsblomster. En Mand har fortalt mig, at han som Dreng saa hos Niels Skjoldborgs Kone i Øsløs, Digteren Joh. Skjoldborgs Mor, et saadant Svinehoved i et Lerfad; Øret var ogsaa her skaaret af og Ørehullet smukt pyntet med udklippede Prydelser af hvidt Papir; Drengen syntes, det var vidunderligt. Enhver kunde skære af Fadets Indhold som han lystede. Fadet med Indhold var tidt saa tungt, at Konen i Huset ikke kunde bære det. Et stort og velfyldt Kødmdadsfad var Tegn paa Velstand.

Baade Kødmdadsfadet og en stor Ost, Sct. Stefans Ost, hørte med til et veldækket Julebord. Ja - saa ogsaa Brød, Smør, Brændevinsflasken og varmt Øl. Der fortælles, at det varme Øl paa sine Steder kom ind i en stor Skaal, hvori laa et Stykke Rugbrød. Skaalen gik saa fra Mund til Mund, og hver tog sig en ordentlig Slurk af det varme Øl; det var godt, kraftigt og meget velmagende.

Til Julehøjtiden var der naturligvis travlt i Hjemmene med *Bagning* og *Brygning*.

Naar Brødene sattes i Ovnen, og et af dem saa trillede af Skaadden, betød det, at en af Byens Piger skulde lokkes. Dejntruget blev ikke vasket efter Bagning, men bare skrabet rent. Et Stykke Dej toges fra til Surdej, deri kom man Salt og Mel, og Dejen blev sat op paa Loftet til næste Bagning. I større Gaarde bagtes tidt 25 store Rugbrød ad Gangen og til Jul op til 60 Sigtebrød.

Juleøllet var fedt og godt. Det var ikke saa sjældent, at Kvindfolkene ogsaa fik et godt Glas Gammeltøl med en Dram i ligesom Mandfolkene. Gammeltøl blev gerne brygget i Februar eller Marts Maaned. Naar man strøede Tappen, blev der lagt en lille Glød og et Kors af Halmstraa ned i Karret; ogsaa i Gærkarret lagdes der korslagte Halmstraa. Til Gammeltøl brugtes ofte 2 Tdr. Malt ad Gangen. Naar Brygningen var færdig, og Øllet skulde hældes paa Tønden, var der nogle, der brugte at hælde to Potter hvid Rom, en frisk Æggeblomme og $\frac{1}{8}$ Pund Annisfrø i en Klud med ned i Tønden. Spundset blev klistret tæt med Ler, og for at Leret ikke skulde slaa Revner, blev det blandet med Svinehaar.

En rigtig stor Gammeltølstønde kunde rumme indtil 25 Spandfulde. Paa store Tønder var gerne to Tappe, en midt paa og en for neden; den nederste blev der naturligvis

taget sidst af. Paa den Maade kunde den nederste Del af Tøndens Indhold ligge i Ro og samle Styrke.

Et Glas Gammeltøl med en Dram, en "Pind", i var en kraftig Drik; det var iøvrigt en ret alvorlig Sag at blive fuld af Gammeltøl, en saadan Bjørn var ikke til at komme af med; der blev sagt, at den kunde holde sig i 2-3 Dage, og Øllet var ogsaa slemt til at gaa i Benene.

Høsten. Høsten var en særlig travl Tid. Arbejdet blev tidt begyndt ved Solens Opgang og varede til dens Nedgang, ja, tidt endda længere; ikke saa sjældent blev der høstet i den vaade Dug.

Opbinderne brugte en Krøje, en Slags Rive med 4 lange Tænder. Efter Opbinderne gik en River - i Thy blev Rivelsen revet sammen med en Kratte. Til Rivere benyttede man gerne store Dreng eller ældre Folk, som Regel en gammel Mand. En saadan River kunde tjene 2 Rdl. en Høst, men Opbinderen fik naturligvis mere, 4-5 Rdl. En Høstkarl kunde her paa Hannæs tjene 112 Td. Rug en Høst; i 1826 kostede en Td. Rug 6 Rdl., i 1846 8 Rdl. Sidst i 1860'erne fik en Høstkarl her f. Eks. 28 Skilling om Dagen, i Høhøsten 24 Skil. pr. Dag.

Naar alt Kornet var høstet, klingedes med Lerne for at lade Naboerne vide, at nu var man færdig her; der var nemlig tidt Kappelstrid mellem Gaardene om at faa først opskaaret. Det sidste Korn blev bundet sammen i tre eller fire Neg og en stor Sten lagt ind mellem Negene for at have lidt Løjer med Forkeren. Løjer skulde der til, saa gik Arbejdet saa let fra Haanden. Naar Høstfolkene kom hjem til Gaarden, strøg Høstkarlen sin Le, og hans Opbinder tog et Halmbaand, og nu skulde det gaa løs paa Kaalen i Haven; men Husmoderen vidste jo nok Besked; hun kom ud og bad for sine Kaal og beværte med Æbleskiver og Gammeltøl, og saa slap Kaalen fri.

Naar det sidste Læs, Kvejlæsset, kørtes hjem, havde Høstfolkene paa sine Steder en udstoppet Figur med, der forestillede en gammel Mand, Høstmanden, og det skulde se ud, som om han var blevet lokket med ud i Marken. Han blev sat op paa Kvejlæsset, som alle Høstfolkene skulde op at køre med, og der blev holdt et farligt Halløj med ham. Ved Høstgildet var han ogsaa med, og Pigerne dansede med ham, og der var Liv og glade Dage.

Naar Kvejlæsset kørte ind i Gaarden, kom Husmoderen ud med Æbleskiver og Drammer eller Gammeltøl til Folkene, da de ellers truede med at køre andet Sted hen med Læsset.

Til Høhøsten knyttede der sig den Overtro, at hvis det regnede Margrethedag, vilde det regne meget den Høst, og meget Hø vilde blive raaddent, og man sagde, at et saadant Aar fik man kun "Margretheraadden-Hø".

I gamle Dage avledes en Del Raps. Det olieholdige Rapsfrø var meget let til at falde af, og Rapsen blev derfor tærsket samme Dag, som den kørtes hjem. Blev den kørt hjem i Vogne, var der paa Vognens Sider og Bund spændt Sejldug, for at Frøet ikke skulde tabes under Kørselen. Men undertiden blev den ogsaa hjemkørt paa en Slæber. I Loen var indrettet en Tærskelplads med Fjælegulv og med Sejldug paa Siderne; her blev Rapsen tærsket med det samme; tidt var der fire Tærskere til dette Arbejde, som foregik under lystig Musik. Spillemanden Christen Koldkjær spillede gerne ved Rapstærskning. Der var næsten altid mange Tilskuere til Stede, og Arbejdet blev

udført med vældigt Humør og under alkens Løjer og
Lystighed.

(Historisk Årbog for Thisted amt 1938, side 79-90)